

Թիւններն անհամեմատ աւելանում են, և շարաթ չի անցնում, որ լրագիրները նոր սպանութիւնների դէպքեր չարձանագրեն իրանց էջերում, և հայոց պատրիարքարանն էլ նորանոր թակիրներ չուղարկէ Բ. Կոստ:

Հակառակ այն հանգամանքի, որ կառավարութեանը ներկայացուած են բողոքագրեր, ոճրագործները դարձեալ մնում են անպատիժ ու ազատ և կամ, վկաների բացակայութեան պատճառով, բոլորովին արձակուած են և գործը դադարեցուած է... Վերջերս, ներքին գործերի նորահաստատ մինիստրի հրամանով, ձերբակալուածներն էլ ազատ արձակուեցին: Եւ այդ նոր կարգադրութեան որպէս հիմք ծառայել է այն հանգամանքը, որ արգարդատուութեան մինիստրութեան ներկայացուցիչների կողմից ձերբակալման հրամանագիր չէ տրուած:

19) Օսմ. պետութեան ազգաբնակչութեան ընդհանուր թիւը հասնում է 30,000,000-ի: Այդ թուի 1/3-ը բրիտանական ազգաբնակչութիւնն է կազմում: Ուստի արգարացի էր յուսալ, որ 30 վալիներից գոնէ 10-ը, 129 միւթէսարըֆներից 43-ը և 578 կայմակամներից 192-ը բրիտանական լինէին: Սակայն իրականութիւնը յիշեալ թւերից շատ հեռու է: Օսմ. պետութեան սահմաններում մինչև անգամ մի բրիտանական վալի չը կայ, միայն մի քանի բրիտանական միւթէսարըֆ ու մօտ 20 կայմակամ կայ ընդամենը, և դրանք էլ, ընդհանրապէս, համարուած են թիւքացած բրիտանականներ:

Պարլամենտում, վերոյիշեալ համեմատութեամբ, պէտք է որ 90 բրիտանական մէրուս զանուէր, մինչդեռ օսմ. ներկայացուցչական ժողովի արդէն լուծված կազմի իր մէջ չունէր այդ վերջին թուի գոնէ կէս մասը: Միևնոյն դիտողութիւնները կարելի է անել և այլ պաշտօնէութեան մասին:

Կ. Պօլսի բժշկական ուսումնարանի առաջին ուսուցիչները հայերն են եղել, և գիտէք այսօր քանի հայ ուսուցիչ կայ այնտեղ... Ոչ մի հատ... Յոյն էլ չը կայ... Եւ այդ նրա համար, որ իթթիհադականների բարգրականութեանն այդպէս է ձեռնառու:

Սանիտարական խորհրդի մէջ էլ չը կայ ոչ մի հայ... Գուցէ հայերը բժշկականութեան մէջ իրանց ընդունակութիւնները կորցրել են: Համիդեան շրջանում նկատելի էր մի սխտեմ. այդ այն է, որ որևէ պակասած հայ կամ յոյն պաշտօնեայի տեղ նշանակուած էր նոյն ցիղից մի ուրիշը: Սահմանադրութեան հռչակումից յետոյ, իթթիհադական բէթիմի օրով, պակասող բրիտանականների փոխարէն պաշտօնի են կոչուած իսլամներ: Միթէ եզրայրներ չենք:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԴԻՆ ԶԵՆՈՎ

Էջմիածինը նոյնպէս ունի իր աւանդական գործելակերպը և ինչպէս երկրորդ բնութիւն դրանից բաժանուել չի կարողանում առ այժմ, թէև նոր ոյժ և օգնական ոյժեր կամօքն միաբաններն արդէն կայ:

Տպագրութեան 400-ամեակի և տառերի գիւտի 1500-ամեակի կրկնակի խոշոր ազգային կուլտուրական տօների յօրեկանական հանդէսները ղեկավարելու պատիւն իր վրայ առնելով, էջմիածինը առ այժմ անուշով է արգարացնում իր այդ մեծ դերը: Նորընտիր կաթողիկոսի կոնդակով կազմուած է «կենդրոնական յանձնաժողով»: Ասել կուզէ, մինչև այժմ կազմուած յանձնաժողովների մէջ, էջմիածնի յանձնաժողովը ղեկավարող դեր ունի և կեդրոնացնելու է իր մէջ մնացեալների գործունէութեան էական մասերը:

Սակայն հէնց յանձնաժողովի անդամներ ընտրելը ցոյց է տալի, որ այդ յանձնաժողովի տարբերութիւնը եղածների մէջ միայն էջմիածնում լինելն է:

Անդամները ընտրուած կամ աւելի ճիշտն ասած նշանակուած են ձեմարանի ուսուցիչներից և էջմիածնի միաբաններից: Ընդունելով հանդերձ, որ այդ բոլորն էլ կրթուած են և արժանիքի տէր, չպէտք է մոռանանք, որ յանձնաժողովը «կենդրոնական» անունն է կրում, հետևապէս, նրա մէջ լինելու են առնուադն ուսուսհայ մտաւորական կեդրոններում կազմուած յանձնաժողովներից ևս ներկայացուցիչներ: Ինչպէ օրինակ Տիխիսի, Բագուի, Երևանի հասարակական-գրական գործիչները դուրսն են մնացել այն մեծ տօնի յօրեկանը ինչ ձևով կատարելու խնդրի սրտումից, որը խիստ մեծ, ընդարձակ նշանակութիւն ունի, որը և գրական և հասարակական խնդիրների հետ է կապուած:

Եւ ի՞նչ բարոյական ազդեցութիւն պիտի ունենայ մի յանձնաժողով, որը կտրուած է մեր մտաւոր կեդրոններից, որի մէջ մասնակցութիւն չունին մեր ժողովրդի ներկայացուցիչները: Չասել, որ դարձեալ հին ձևի գործելակերպն է իշխում էջմիածնում, չասել, որ մամուլի ձայնը մնում է անլսելի էջմիածնում, որ դեռ կան Մայր Աթոռը շրջապատող հասարակականներ: Պէտք է ի նկատի ունենալ, որ էջմիածինը անկարող է վայելուչ կերպով միայնակ համազգային տօնը

կատարել, թէև իր վրայ է առնում այդ ծանր գործը. իսկ այդ թերութիւնը անշուշտ ի վնաս էջմիածնի հեղինակութեան է լինելու:

Յանձնաժողովը որոշել է տօնը կատարել աշնանը՝ թարգմանչաց օծնի օրը (հրեի հոկտեմբերի 13-ին): Այժմ արդէն մայրիս վերջն է. ամառուայ արձակուրդներին հաւանօրէն յանձնաժողովի անդամները ցրուելու են զանազան հովատուն վայրեր և սեպտեմբերին են կրկին հաւաքուելու. ասել կուզէ, ամենաշատը կարող են գործել ամիս ու կէս. ինչ կարող են անել այդքան կարճ ժամանակում այնքան մեծ տօնը վայելուչ կերպով տօնելու համար: Անշուշտ դարձեալ հին ձևով մի հանդէս կկազմակերպեն, մի կրկու ձառ կզրուի և եղած մի շարք որոշումները կմնան բարի ցանկութիւններ, սրօնք թի՛ գիտէ, երբ իրականութիւն կստանան, ինչ ձևով և արդեօք կիրականանան: Այդքան հապճեպ կուլտուրական համազգային տօնը կատարող էջմիածինը ցոյց է տալի, որ մի կերպ ուզում է արձագանք տալ համազգային տօնին, որ այդ բնուից ուզում է ազատուել և ոչ թէ իրօք իր դիրքին վայել կերպով առաջնորդողի դեր կատարել և միւսներին ևս օրինակ դառնալ:

Միթէ իրօք ոչ մի յոյս չպէտք է ունենալ, որ էջմիածինն էլ կբարենորոգուի, որ կթողնի հին ձևերը և ժամանակի սղին կըմբռնէ:

ԳՈՒՓԱՐԱՅԻ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻՍՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՁԸ*)

V.

Բարոյական ապականութիւնը ժամանակակից հասարակութեան մէջ այնքան մեծ է՝ լաւ և ազնիւ մարդկանց բացակայութիւնը այն աստիճան զգալի է, որ նոյնիսկ հասարակութիւնը ինքնուղղութեան յոյսը համարեայ կարել է իսպառ և մինչև անգամ, եթէ այդ մասին խօսք էլ է լինում, միայն ծիծաղ է շարժում, որպէս անհնարին մի բան:

Բայց այդ անյուսալիութիւնը ոչ թէ անկարելիութեան մէջ է կայանում, այլ նրանումն է, որ հասարակութեան մեծամասնութիւնը չի դարձնում և չի էլ կամենում ուշադրութիւն դար-

ձնել ճշմարտութեան վերայ, որ մեր բարոյական զարգացումը լիովին կախուած է նրանից, որքան մենք այդ զարգացման մասին պիտի աշխատենք:

Եթէ մենք մեր երիտասարդութեան օրերում մեր դաստիարակների մասնակցութեան շնորհիւ ստացել ենք բարոյական զարգացում, հէնց այդ դէպքումն էլ մեր ինքնաձանաչութեան ապագայ զարգացումը խորհրդածութեան միջոցաւ չափազանց կարևոր է. այլ կերպ շարունակ կրկնուող աշխարհային զբաղմունքները և նիւթական կարիքները մասին եղած հոգսերը կարող են ընկճել մեր բարոյական ուղղութիւնը իրանց պահանջներով: Բայց երբ երիտասարդութեան օրերում այս կամ այն պատճառներով ընաւին չենք կարողացել իւրացնել այդ ուղղութիւնը, որը միշտ կարելի է, և երբէք ուշ չէ մեզ համար, և մինչև անգամ չափազանց անհրաժեշտ է այդ բարոյական կազմի զարգացումը՝ եթէ միայն մենք լաւ մարդ դառնալու ցանկութիւն ունենայինք: Հասարակութեան վերաբերմամբ այս նպատակին հասնելու համար պէտք է խորհելու այնպիսի մի առիթ գտնելին նրանք, որը տանէր նրանց դէպի շուքայն բարոյական զարգացումը: Առիթներ գտնելու գլխաւոր հոգսը հարկաւ ընկնում է ամենից առաջ եկեղեցու հովիւների վերայ: Բոլորին յայտնի Աւետարանի և Առաքեալների ցոյց տուած մեծագոյն պարտականութիւնները և այդ պարտականութիւնների ի կատարածիլը վաւերացրած սրբազան կառավարիչ Սինօզի ձեռով՝ 1881 թուականին ապրիլի 5-ին իր մէկ շրջաբերական հրամանովը խստիւ պատուիրում է եկեղեցու հովիւներին՝ որպէս զի նրանք հոգ տանեն իրանց ժողովրդի մէջ Աւետարանի ճշմարտութիւնները տարածելու, որ նրանք—հովիւները և ուսուցիչները քարոզեն, դաստիարակեն, յանդիմանեն, արգելեն, խնդրեն և այլն: Դժբախտաբար, այդ մեծ շրջաբերականի ի կատար անելու առթիւ չորոշուեց հակելու մի աւելի յարմարաւոր միջոց և նա մնաց անկատար:

Ինչպէս յայտնի է, ինտելիգենտ հասարակութեան համար խորհելու սովորական առիթներն են՝ քաղաքական ու քաղաքացիական կեանքի անցքերը, այլ և այլ դէպքերը. մարդկանց կեանքից առած մասնաւոր պատասխանները, յետոյ գրքերը, պարբերական հրատարակութիւնները, լրագրները, թատրոնները և այլն. իսկ

*) Տես «Լոյս» № 17.